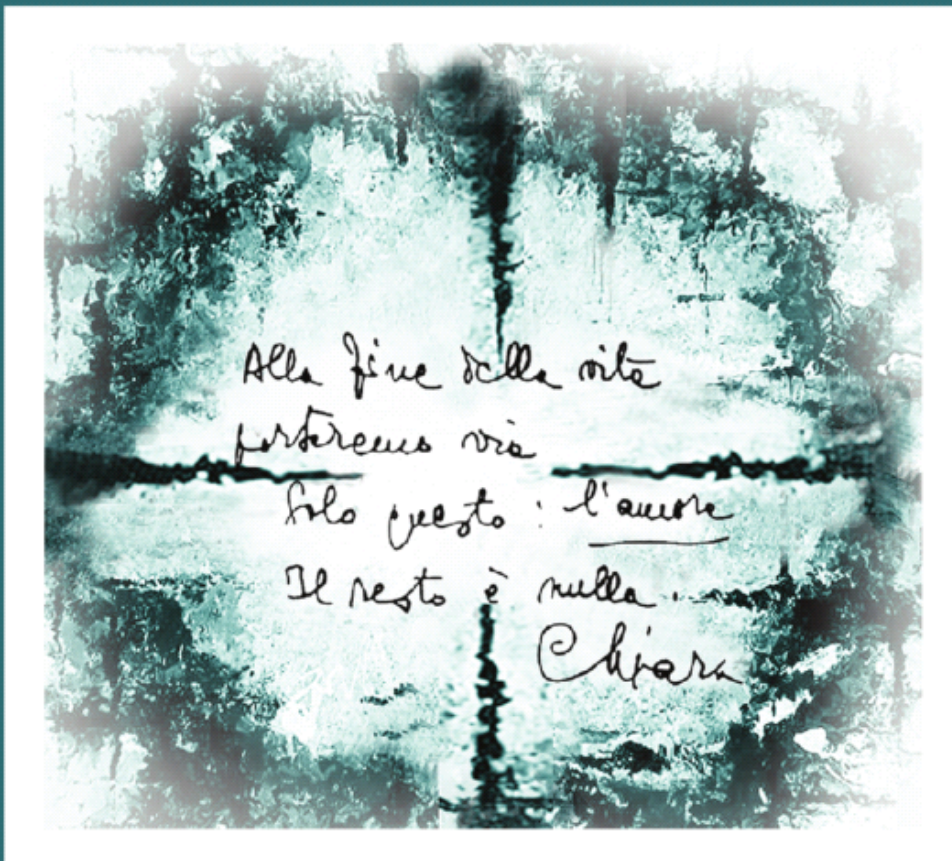

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗΣ

Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ
ΙΗΣΟΥΣ
&
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΦΟΚΟΛΑΡΙ

Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΙΗΣΟΥΣ
&
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΟΚΟΛΑΡΙ

Πρωτοπρεσβύτερου
ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗ
Αναπληρωτή Καθηγητή Π.Α.Ε.Α.Κ.

Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΙΗΣΟΥΣ
&
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΦΟΚΟΛΑΡΙ

 επίκεντρο

CEMES
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2021

Πρώτη έκδοση, εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε. • Θεσσαλονίκη 2021

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε.

Αθήνα: Ασκληπιού 21 - ΤΚ 10680

τηλ.: 210 3811077 • Fax: 210 3811086

Θεσσαλονίκη: Καμβουνίων 9 - ΤΚ 54621

τηλ.: 2310 256146 • Fax: 2310 256148

www.epikentro.gr • e-mail: epikentro@epikentro.gr

Το βιβλίο Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΙΗΣΟΥΣ &
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΟΚΟΛΑΡΙ σε επιμέλεια
π. Αυγουστίνου Μπαΐραχτάρη augustinos_bairactaris@yahoo.gr
Copyright © 2021 Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ και CEMES

© CEMES 35

All rights reserved. Except for brief quotations in notices or reviews.

No part of this book may be reproduced in any manner without prior written permission from the publisher.

Communication: cemes2014@gmail.com.

ISBN 978-618-204-021-8

CEMES: cemes.weebly.com

Αντίδωρο αφιερωματικής μνήμης στον αείμνηστο
Μητροπολίτη Ελβετίας κυρό Δαμασκηνό &
σ' όλους τους Φοκολαρίνους και τις Φοκολαρίνες
εργάτες του οράματος
της Οικουμενικής ενότητας

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ὑπό τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου
Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου Σαββάτου,
Καθηγητῆ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Παρουσιάζει ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἡ ἐπιστημονική ἐνασχόληση ἑνὸς Ὁρθοδόξου Θεολόγου, τοῦ Πρωτ. Αὐγουστίνου Μπαϊρακτάρη, μέ ἕνα κίνημα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, τῶν Focolari. Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος, στό λίαν ἐνδιαφέρον μελέτημά του, μέ τίτλο: «Ὁ ἐγκαταλελειμμένος Ἰησοῦς. Ἡ Chiara Lubich καί ἡ πνευματικότητα τῶν Φοκολάρι» (Θεσσαλονίκη 2021), προσπαθεῖ νά παρουσιάσει τή διδασκαλία τῆς ιδρύτριας τοῦ κινήματος Chiara Lubich καί νά ἀναζητήσῃ σημεῖα σύγκλισης καί ἀπόκλισης ἢ διαφοροποίησης, τά ὅποια οὐσιαστικά εἶναι ἀνάλογα πρὸς αὐτά τά ὅποια συναντᾶμε σέ μία συγκριτική διαλεκτική μελέτη μεταξύ Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς πνευματικότητας.

Σημεῖο καί κέντρο ἐκκίνησης αὐτῆς τῆς συγκριτικῆς διερεύνησης ἀποτελεῖ ἡ «πνευματικότητα τῆς ἐνότητας», τήν ὁποίαν ἡ ιδρύτρια αὐτῆς τῆς κίνησης, ἡ Chiara Lubich, δόμησε τίς ἀρχές τοῦ κινήματος τῶν

Focolari ως έμπρακτον γεγονός ένότητας. Αυτή ή ένότητα επιτυγχάνεται όχι στό επίπεδο του θεολογικού διαλόγου, αλλά στην αναζήτηση μέσα από την μαρτυρία και την προσφορά στόν κόσμο, τή διακονία του πλησίον και την υπεράσπιση του αδυνάτου, στό επίπεδο δηλαδή ενός «κοινωνικού οικουμενισμού» ή ενός «οικουμενισμού τής πνευματικότητας», ό οποίος αποβλέπει στην ένότητα τής αγάπης, αλλά και όλων μέ τον Χριστό και όχι μόνο του ενός μέ τον άλλον.

Στή συστηματική και συνθετική αυτή εργασία ό Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρ. Ανγουστίνοσ Μπαϊρακτάρης παρουσιάζει τίς αρχές, τούς όρους και τίς προϋποθέσεις στίς όποιες στήριξε ή Chiara Lubich τό πνευματικό υπόβαθρο του κινήματος των Focolari.

Τό ideale τής σκέψης της είναι ή «τέλεια αγάπη» πρός τούς αδελφούς μας, ή όποία εκδηλώνεται μέσα από μία παγκόσμια αδελφοσύνη και ειρήνη. Μέσα από αυτήν την προοπτική ό οικουμενισμός πού προτείνει ή Chiara λαμβάνει διαστάσεις πνευματικές και οδηγεί σε μία ένότητα, όχι τόσο εκκλησιολογική, όσο κοινωνική και φιλανθρωπίας, ή όποία υλοποιείται μέσα από μία ακτιβιστική δραστηριότητα.

Μέ βάση την βιβλική θεώρηση της αγάπης, της ειρήνης και της φιλανθρωπίας ή Chiara Lubich όμιλεϊ για μία μεταμόρφωση του κόσμου πού θά έρθει μέσα από την αποδοχή του σταυρού, ως έκφραση αγάπης και αποδοχής του «έγκαταλελειμμένου Ιησοῦ». Αὐτός «ό έγκαταλελειμμένος Ιησοῦς» αποτελεί μάλιστα τό κλειδί κατανόησης και σκοποθεσίας της πνευματικότητας της Chiara Lubich. Στόν «έγκαταλελειμμένο Ιησοῦν» (*Jesus Forsaken*) προσωποιεῖται κάθε δοκιμαζόμενος άνθρωπος, χωρίς διακρίσεις γλωσσικές, θρησκευτικές, κοινωνικές, χρώματος ή φυλής, τόν όποϊον δέν μπορούμε νά αποκλείσουμε από την αγάπη, αλλά τόν «θεραπεύουμε», έκφράζοντας μέ τόν τρόπο αυτό την πρακτική διάσταση της «πνευματικότητας της ένότητας».

Έξαιτίας αυτών των θέσεων της Chiara Lubich τό κίνημα των Focolari κατάφερε νά έδραιωθεί όχι μόνο στην Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία, αλλά και στις άλλες Χριστιανικές Έκκλησίες και Όμολογίες, ενισχύοντας παράλληλα και τόν διαθρησκευτικό διάλογο.

Όλόκληρη αυτή την πορεία έδραίωσης και ανάπτυξης της «πνευματικότητας της ένότητας» του κινήματος των Focolari της Chiara Lubich, μās πα-

ρουσιάζει ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτ. Αύγουστῖνος Μπαϊρακτάρης, καί τοῦ ἐκφράζουμε τόν ἔπαινον καί τά συγχαρητήριά μας.

Καλαμάτα 2021.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	11
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	17
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΜΑ	19

Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΦΟΚΟΛΑΡΕ ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΟ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

1.1. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΦΟΚΟΛΑΡΕ	37
1.2. Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΩΣ ΝΕΑ ΕΝΤΟΛΗ	54

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ CHIARA LUBICH

2.1. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΩΣ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	65
2.2. Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	92

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ
Η ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑ & Η ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ CHIARA LUBICH

3.1 Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΝ ΤΩ ΜΕΣΩ ΗΜΩΝ ΩΣ ΑΡΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	135
3.2 Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΙΗΣΟΥΣ, Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΝΟΣ	150
3.3 Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	197
3.4 Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΜΕΝΟΣ ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΣΚΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΥ	222
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	251
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	257
SUMMARY	267
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	271
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	279

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΜΑ

Α. Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ – ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Τα τελευταία σχεδόν εκατό χρόνια, αρχής γενομένης από το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο της Κίνησης Πίστη και Τάξη στην Λωζάννη το 1927, έχει σημειωθεί μία τεράστια πρόοδος μεταξύ των Χριστιανικών Εκκλησιών στον τομέα της αναζήτησης της εκκλησιαστικής ενότητας μέσω της οικουμενικής κινήσεως. Όταν λέγουμε οικουμενική κίνηση εννοούμε κάθε προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ Χριστιανών που ανήκουν σε διαφορετικές Χριστιανικές εκκλησιαστικές ομολογίες, καθώς και κάθε εκκλησιαστική επαφή και θεολογική συζήτηση μεταξύ των επισήμων διορισθέντων αντιπροσώπων των διαφόρων Εκκλησιών. Σκοπός της Οικουμενικής Κινήσεως είναι η συνεργασία στον τομέα της εκκλησιαστικής ενότητας, όπως αυτή αποτυπώνεται τόσο στο πεδίο της από κοινού ανακαινίσεως της εκκλησιαστικής ζωής,

όσο και της ιεραποστολικής δράσεως στον σύγχρονο κόσμο.¹

Η οικουμενική κίνηση δεν αποτελεί ουσιαστικά κίνηση για τις Εκκλησίες, αλλά είναι έκφραση των ίδιων των Εκκλησιών που κινούνται παράλληλα με σκοπό την αμοιβαία συνάντησή τους. Σημείο της συνάντησης αυτής ορίστηκε εξ αρχής το πρόσωπο του Χριστού. Η πρώτη διαπίστωση λοιπόν ήταν αυτή της αναγνώρισης της εκκλησιαστικής ενότητας ως δώρο και κάλεσμα του Χριστού, δεδομένου βέβαια ότι μεταξύ των Εκκλησιών διατηρούνται διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις περί της έννοιας της Εκκλησίας, της Παράδοσης, των μυστηρίων και του τρόπου διοίκησης αυτής.² Ωστόσο, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μεταξύ των θεολόγων υπάρχει ένας *locus communis*: ότι η Εκκλησία που συγκροτείται εν Αγίω Πνεύματι είναι το Σώμα του Ένσαρκου Λόγου. Εξ ορισμού έχει φύση ιεραποστολική και καλείται να

¹ Δαμασκηνός Παπανδρέου (Μητροπολίτης Ελβετίας), *Λόγος Διαλόγου – Η Ορθοδοξία ενώπιον της τρίτης χιλιετίας*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σ. 169.

² Marlin VanElderen – Martin Conwat, *Introducing the World Council of Churches*, εκδ. WCC, Geneva 2001, σσ. 1-16.

μαρτυρεί περί της Βασιλείας των Ουρανών στην κοινωνία.³

Για να επιτευχθεί λοιπόν η ορατή ενότητα και η κοινή πίστη στην εν Χριστώ μυστηριακή ζωή ήταν αναγκαία η θεμελίωση ενός σοβαρού και έντιμου θεολογικού διαλόγου μεταξύ των Εκκλησιών. Οι Εκκλησίες από την πλευρά τους αναζήτησαν τη μεθοδολογία εκείνη, προκειμένου να φανερώσουν με τρόπο απτό τη μία τους πίστη στον Χριστό και την ευχαριστιακή μεταξύ τους κοινωνία, όπως αυτή θα πρέπει να εκφράζεται στη λατρεία. Αρχικώς, είχε χρησιμοποιηθεί η λεγόμενη περιγραφική εκκλησιολογία μέσω της συγκριτικής μεθόδου.⁴ Η αναζήτηση της εκκλησιαστικής ενότητας περνά μέσα από τη μαρτυρία στον κόσμο, τη διακονία του πλησίον, την υπεράσπιση του αδύναμου και τον ειλικρινή διάλογο. Ακόμη, η διαδικασία αυτή ανέδειξε πολύ σημαντικές προσωπικότητες στο πλαίσιο της οικουμενικής κίνησης από όλο τον χριστιανικό εκκλησιαστικό και ακαδημαϊκό χώ-

³ *The Nature and Mission of the Church – A stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper No. 198, εκδ. WCC, Geneva 2005, σ. 13.

⁴ Στυλιανού Τσομπανίδη, *Η Συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και Θεολογίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών*, εκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 72.

ρο,⁵ οι οποίες προσωπικότητες διαμόρφωσαν τις κατάλληλες συνθήκες για μια ανιδιοτελή συνεργασία σε επίπεδο κοινού ενδιαφέροντος.⁶

Επιπλέον το πνεύμα της καταλλαγής που επικράτησε μεταξύ των ανθρώπων οδήγησε στην καλλιέργεια αρετών, όπως είναι η αμοιβαία αγάπη, η ενεργητική υπομονή και η εν Χριστώ ειρήνη, επιτεύγματα που δεν πρέπει να θεωρούνται ούτε αυτονόητα, αλλά ούτε και εύκολα, διότι σε τελική ανάλυση αποτελεί έμπρακτο πνευματικό αγώνα κατά των δαιμονικών επιρροών που επιζητούν την διάλυση και τον χωρισμό μεταξύ του ανθρωπίνου γένους.

Η οικουμενική κίνηση λοιπόν λειτούργησε ως πρόκληση για τις επίσημες Εκκλησίες, καθώς τις ώθησε κατά κάποιο τρόπο να τολμήσουν το άνοιγμα προς το διαφορετικό και τον διάλογο προς τον έτερο. Η πράξη αυτή απαιτεί εκκλησιαστικό θάρρος, διότι βγάζει τις Εκκλησίες από την άνεση της καθημερινότητάς τους και από την ευκολία να κρίνουν τον

⁵ *The Nature and Purpose of the Church*, Faith and Order Paper No. 181, εκδ. WCC, Geneva 1998, σ. 16.

⁶ *Τόμος Αγάπης Vatican – Phanar (1958-1970)*, Rome –Istanbul 1971, σ. 447.

άλλον, χωρίς παράλληλα να εφαρμόζουν την ιερή πράξη της αυτοκριτικής και της μετανοίας.

Όλες οι Χριστιανικές Εκκλησίες οφείλουν μέσα στο πλαίσιο της εφαρμογής της εντολής του Κυρίου *ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν να δώσουν εκ νέου νόημα στην αποστολή τους στον κόσμο, προκειμένου ν' ανακαλύψουν τα βαθύτερα αίτια της διαίρεσης που ακόμη ταλαιπωρεί και σχίζει το ένα Σώμα του Κυρίου. Αποτελεί κοινή δυσάρεστη διαπίστωση ότι η οικουμενική κίνηση λειτούργησε ως σημείο αμφιλεγόμενο και ως αιτία εσωτερικής διάσπασης εντός της Ορθόδοξου Εκκλησίας. Επίσης η συμμετοχή της Ορθόδοξου Εκκλησίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο συνδέθηκε από κύκλους είτε με το στοιχείο της κινδυνολογίας, είτε με την ανάδειξη φοβικών συνδρόμων, ως αποτέλεσμα της κακής ή ελλιπής ενημέρωσης του ποιμνίου για την οικουμενική της δράση.⁷*

Χάρη στον οικουμενικό διάλογο αναγνωρίστηκε η αξιωματική αρχή ότι πρωτίστως ανήκουμε στον Χριστό και δευτερευόντως στην εκάστοτε τοπική – ομολογιακή εκκλησία με συγκεκριμένα παραδοσιακά λειτουργικά χαρακτηριστικά. Μ' άλλα λόγια τα ομο-

⁷ Αποστόλου Νικολαΐδη, *Οι οικουμενικές περιπέτειες του Χριστιανισμού*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2008, σσ. 146-147.

λογιακά χαρακτηριστικά μεταμορφώθηκαν από εκκλησιαστικά όρια σε εκκλησιολογικά εμπόδια. Το ζητούμενο είναι να ενωθούμε όλοι αδιαιρέτως, ασυγχύτως, ατρέπτως και αχωρίστως με τον Χριστό και όχι ο ένας με τον άλλον. Αν ενωθούμε με τον Χριστό πραγματικά, όχι κατά συνάφεια, ή κατ' ευδοκία, τότε θα πραγματώσουμε την ένωση όχι σχετικώς, αλλά οντολογικώς και συνάμα θα διαπιστώσουμε μ' έκπληξη ότι στην εικόνα του Χριστού βλέπουμε το πρόσωπο του άλλου. Η ένωση του ανθρώπου με τον Χριστό αποτελεί προϋπόθεση της ένωσης με τον πλησίον, και η ένωση με τον πλησίον αποτελεί εκδίπλωση και απόδειξη του εσωτερικού μας αγιασμού. Ωστόσο, η ενότητα αυτή δεν μπορεί να βασιστεί στην απογύμνωση από το ποιος είμαι. Μπορεί όμως να βασιστεί στην απομάκρυνση όλων εκείνων των στοιχείων που με κρατούν σε απόσταση από τον άλλον.⁸

⁸ Πόσο πετυχημένα το θέτει το ίδιο πράγμα ο Θανάσης Παπαθανασίου λέγοντας: «*Η χριστιανικότητα του 'απέναντι' δεν είναι όρος για τη συνάντησή μου μαζί του· η συνάντησή μου όμως με τον 'απέναντι' είναι όρος για τη χριστιανικότητά μου*». Βλ. σχ., Θανάση Παπαθανασίου, *Ο Θεός μου ο αλλοδαπός – Κείμενα για μιαν αλήθεια που είναι του «δρόμου»*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2018, σ. 20.

Οι Εκκλησίες που μετέχουν στον οικουμενικό διάλογο συμφωνούν ότι αν και ακόμη δεν έχει επιτευχθεί απόλυτη συμφωνία που να εκφράζεται ευχαριστιακά, ωστόσο έχουν βρεθεί τρόποι επικοινωνίας. Πλέον, οι Εκκλησίες δεν ζουν σε απομόνωση η μία από την άλλη. Έχουν επιπλέον αναπτύξει έναν αμοιβαίο σεβασμό και αλληλοκατανόηση. Προσεύχονται και συνεργάζονται από κοινού, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες και τα προβλήματα της ανθρωπότητας. Μέσω των διμερών και των πολυμερών θεολογικών διαλόγων έχει επιτευχθεί μία πολύ σημαντική προσέγγιση και ομοφωνία στα κύρια ζητήματα της εκκλησιαστικής τάξης και της δογματικής διδασκαλίας. Συμπερασματικά, διαπιστώνεται μία υπαρκτή, αλλά ακόμη ατελής κοινωνία μεταξύ των Εκκλησιών.⁹

Επιπλέον, είναι αναγκαίο να μπει ξανά στην θεματολογία της οικουμενικής συζήτησης η έννοια της ενότητας. Δηλαδή πώς την αντιλαμβάνεται η καθεμία Χριστιανική παράδοση και τί περιεχόμενο προσδίδει σ' αυτήν. Οδηγός σ' αυτή τη διαδικασία είναι ο

⁹ Michael Kinnamon, *Signs of the Spirit – Official Report Seventh Assembly Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, εκδ. WCC, Geneva 1991, σσ. 140-141.

ίδιος ο Χριστός και πρότυπο αυτής της ένωσης αποτελεί η σταυρική του θυσία. Η έννοια της εκκλησιαστικής κοινωνίας προσφέρει το κατάλληλο βιβλικό περιβάλλον και θέτει τις αναγκαίες θεολογικές βάσεις, ώστε να συζητηθούν ποικίλα μοντέλα ενότητας μεταξύ των Εκκλησιών, όπως λόγου χάρη αυτό της συνοδικής αδελφότητας (*conciliar fellowship*),¹⁰ της συμφιλιωμένης ποικιλίας (*reconciled diversity*), της οργανικής ενότητας (*organic unity*) κλπ.¹¹

Ωστόσο, το ζητούμενο της ενότητας, όπως την έχουμε στο μυαλό μας ως κατάσταση ομοιομορφίας και απόλυτης ομοιότητας σ' όλους τους τομείς και συνάμα ως έλλειψη ετερογνωμίας, δεν θα υπάρξει ποτέ, διότι ζούμε σε μία ιστορική φάση εξελικτικής διαμόρφωσης και πορείας προς τη μεταμόρφωση. Η εμπειρία της τέλει ενότητας μπορεί να υπάρξει μόνο εσχατολογικά στη Βασιλεία των Ουρανών και να βιωθεί μόνο χαρισματικά στο πλαίσιο της ιστορίας. Το Ευαγγέλιο με σαφήνεια μιλά για έναν κόσμο που είναι να έρθει, αλλά και που ταυτόχρονα έχει

¹⁰ Aram Keshishian, *Conciliar Fellowship – A common Goal*, εκδ. WCC, Geneva 1992, σσ. 1-5.

¹¹ *Towards Koinonia in Faith, Life and Witness*, Faith and Order Paper No.161, εκδ. WCC, Geneva 1993, σ. 15.

ήδη φανερωθεί αποκαλυπτικά στο πρόσωπο του Χριστού, του νέου Αδάμ.

B. Η CHIARA LUBICH ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΑΝΙΚΟ (IDEALE) ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Έχοντας αυτά στο νου μας ως θεμελιακές αρχές προχωρήσαμε στη συγγραφή της παρούσης μονογραφίας, βασιζόμενοι πρώτον στη μελέτη μέρους της εργογραφίας της Chiara Lubich, ιδρύτριας του κινήματος Φοκολάρε, ένα κίνημα που γεννήθηκε εντός των κόλπων της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, και δευτερευόντως στις προσωπικές μας εμπειρίες που μοιραστήκαμε για πάνω από δέκα χρόνια με τους Φοκολαρίνους και τις Φοκολαρίνες.

Στην πορεία της μελέτης αυτής ο αναγνώστης θα διαπιστώσει σε αρκετά σημεία μία απόπειρα σύνθεσης μεταξύ της διδασκαλίας της Chiara Lubich¹² και της Ορθοδόξου θεολογίας, όπως αυτή αποτυπώνεται μερικώς, αλλά ουσιαστικώς, τόσο σε πατερικές πη-

¹² Στο σημείο αυτό οφείλουμε να πούμε ότι είναι σε εξέλιξη η διαδικασία της μακαριοποίησης και αγιοποίησης της Chiara από την σχετική επιτροπή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που έχει αναλάβει το έργο αυτό.

γές, όσο και στα κείμενα του οσίου Σωφρονίου του Έσσεξ, αγίου της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Η σύνθεση αυτή, που αναφέραμε παραπάνω, δεν έχει ως αυτοσκοπό την αντιπαράθεση, ή τη σύγκριση μεταξύ των θέσεών τους, αλλά την παράθεση και την καταγραφή των στοιχείων. Αφήνεται δηλαδή στον αναγνώστη να κατανοήσει μόνος του μέσα από τα ίδια τα κείμενα το γεγονός του φωτισμού του Πνεύματος σ' ανθρώπους που έζησαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και ήταν φορείς διαφορετικής εκκλησιαστικής παράδοσης, που όμως αποδείχτηκαν δεκτικοί του αυτού Πνεύματος. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι περιγράφουν τις εμπειρίες τους χρησιμοποιώντας σχεδόν *mot à mot* τις ίδιες λέξεις και φράσεις!

Όλη η ζωή της Chiara ήταν μία αφιέρωση στον Χριστό και αυτό την κατέστησε δεκτικό αγωγό της χάριτος και του φωτός του Πνεύματος. Ο εγκαταλελειμμένος Ιησούς ενέπνευσε και γέμισε τη ψυχή της Chiara με το όραμα της ενότητας. Ακολουθώντας τη σταυρική θυσία του Χριστού ανέπτυξε την πνευματικότητα της ενότητας βάσει της οποίας θεμελίωσε

τον λεγόμενο *οικουμενισμό της ζωής*,¹³ ενεργώντας προδρομικά, δηλαδή πριν ακόμη η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία κάνει το επίσημο άνοιγμα προς τις άλλες Χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες την δεκαετία του '60, μέσω του διατάγματος *Unitatis Redintegratio*.¹⁴

Νιώσαμε την ανάγκη λοιπόν να επικοινωνήσουμε τη διδασκαλία της Chiara Lubich στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, διότι τόσο με τον λόγο της, όσο και

¹³ Η Chiara ήταν πολύ θετική στο όραμα του οικουμενισμού, καθώς έβλεπε το ποτήρι της χριστιανικής ενότητας μισογεμάτο, και όχι μισοάδειο. Μάλιστα συνήθιζε να λέει: «Έχουμε κληθεί από τον Θεό να γίνουμε οι πράττοντες του Λόγου... (ως Εκκλησίες) έχουμε κοινή κληρονομιά, γιατί λοιπόν δεν την μοιραζόμαστε; Ποιος μας απαγορεύει να την βιώσουμε από κοινού;». Ως κοινή κληρονομιά θεωρούσε την Βίβλο, τα κείμενα των εκκλησιαστικών Πατέρων, τις Οικουμενικές Συνόδους, το Ευαγγέλιο και το ιερό μυστήριο του βαπτίσματος. Έμπνευσή της ήταν ο Λόγος της Ζωής (το Ευαγγέλιο) και πνευματική της δύναμη η αγάπη. Η αγάπη της για τον Χριστό και για τον πλησίον ήταν το άλφα και το ωμέγα της διδασκαλίας της. Βλ. σχ., Chiara Lubich, *My Ecumenical Journey*, εκδ. New City, 2020 UK, σ. 13: «*We are called to be 'doers' of the Word... We have a common patrimony, why don't we live it together? Who can forbid us to live it together?* ».

¹⁴ *Concile Œcuménique Vatican II, Constitutions, Décrets, Déclarations, Messages*, εκδ. Centurion, Paris 1967, σσ. 603-634.

με την ζωή της προκάλεσε τις Εκκλησίες, θα λέγαμε σε μεγάλο βαθμό, προκειμένου ν' αντιδράσουν στο καθεστώς της απομόνωσης και στην αίσθηση υπεροχής που τις είχε καταλάβει.

Με τον ίδιο τρόπο στηλίτευε και τους πολιτικούς ηγέτες της Ευρώπης για έλλειψη αλληλεγγύης και δικαιοσύνης, ενώ παράλληλα μιλούσε για τον δημόσιο ρόλο που θα έπρεπε η Χριστιανική θρησκεία να διαδραματίζει στην Ευρώπη. Κήρυττε με απλότητα και συνεχώς, όπου και να βρισκόταν, γιατί πίστευε στη μεταμορφωτική και ανακαινιστική δύναμη του Ευαγγελίου. «Όταν η αγάπη του Θεού εισέρχεται στον άνθρωπο», έλεγε η Chiara, «τότε αρχίζει το Άγιο Πνεύμα να ενεργεί, συνδέοντας τον άνθρωπο όχι μόνο με τον Θεό – Πατέρα μέσω του Υιού, αλλά και συνδέοντας τον έναν άνθρωπο με τον άλλον μέσω του Χριστού. Λαμβάνοντας τον Χριστό ο ένας από τον άλλον εισερχόμεθα σ' ένα βαθύτερο επίπεδο χαράς».¹⁵

Το μήνυμα της Chiara δεν έχει περιεχόμενο ηθικοπλαστικό, ούτε συναισθηματικό, αλλά καθαρά οντολογικό – ευαγγελικό, καθώς προσφέρει την Χριστιανική ελπίδα στον σύγχρονο άνθρωπο και μιλά για

¹⁵ Chiara Lubich, *Essential Writings, Spirituality- Dialogue-Culture*, New City Press, London 2009², σ. 16.

μία μεταμόρφωση του κόσμου, που θα έρθει μέσα από την αποδοχή του σταυρού και την αγάπη προς τον εγκαταλελειμμένο Ιησού. Για την Chiara η σταυρική θυσία του Χριστού δεν ήταν απλά μία πρόταση μεταξύ άλλων προτάσεων για μία καλύτερη κοινωνία και για μια πιο εύκολη ζωή, αλλά ήταν η μοναδική λύση στο αδιέξοδο του σύγχρονου ανθρώπου.

Μέσα από το κείμενο αποπειρώμαι ν' αναδείξω την *πνευματικότητα της ενότητας* που πρόσβευε η Chiara και παράλληλα να την παντρέψω με την έμπρακτη, χαρισματική, θεολογία της Ορθοδόξου παραδόσεως, όσο και όπου αυτό είναι εφικτό. Αν αυτό επιτυγχάνεται δεν είναι ο σκοπός του κειμένου, αλλά η ευχή του συγγραφέως, προκειμένου να φανεί ότι η θρησκευτική μας ταυτότητα δεν πρέπει να θεμελιώνεται πάνω στα *χωρίζοντα* σημεία, αλλά στα *ενούντα*, ενώ όπου υπάρχει η διαφορετικότητα καλόν είναι ν' ακολουθείται η γενική αρχή: *in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas*. Η αρχή αυτή, αν και παλαιά, μας βοηθά στο σήμερα, ώστε να βρούμε την ισορροπία και την ενότητα στην εσωτερική, χαρισματική και καθολική παράδοση. Μάλιστα σχετικά μ' αυτό η Chiara συνήθιζε να λέει ότι όταν η ενότητα μεταξύ των Χριστιανών γίνεται δύσκολη και τραχιά, τότε καλό είναι να λυγίζει, παρά να σπάζει! Για την

Chiara είναι καλύτερη μία ατελής ενότητα, παρά μία τελεία διαίρεση. Διότι αν διατηρούμε ζωντανή την πίστη και την αίσθηση ότι ο Ιησούς είναι πραγματικά ανάμεσά μας (έν τῷ μέσω ἡμῶν), ἔστω και αν η σχέση μας είναι τραυματισμένη, τότε κάποια στιγμή η αγάπη θα κάνει το θαύμα και θα μας δώσει μία καρδιά και έναν νου. Τότε θα επέλθει το στοιχείο της ένωσης μεταξύ των διεστώτων.¹⁶

Είμαι πεπεισμένος ότι μεταξύ των αναγνωστών του βιβλίου αυτού, άλλοι θα συμφωνήσουν και άλλοι θα διαφωνήσουν με το πνεύμα που το διέπει. Βέβαια, είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι στο παρόν βιβλίο δεν προβάλλεται το σύνολο του συγγραφικού έργου και του αρχείου της Chiara, καθώς κατέστη αδύνατον να δαμάσουμε τον τεράστιο όγκο του στα πλαίσια του πονήματος αυτού. Ωστόσο ψηλαφίζονται οι κεντρικές έννοιες και οι βασικές ιδέες της θε-

¹⁶ Chiara Lubich, *L' Unità e Gesù Abbandonato*, Citta Nuova, Roma 2008¹¹, σσ. 37, 39: «Noi Dio lo troviamo nell'unità... Prima di tutto la mutua continua carità. La carità a base di tutto, anima di tutto, unica capace di dar valore a tutto... E l'unità è la palestra di questi lottatori della vita vera contro la vita falsa... Come l'amore reciproco è un commando per i cristiani, così l' unità è il primo nostro dovere: Lo Statuto dei focolarini vuole l'unità come norma di ogni altra norma: Gesù fra essi prima di tutto».

ολογικής της πρότασης. Λόγου χάρη όλο το κεφάλαιο της διδασκαλίας της Chiara περί της Παρθένου Μαρίας σκοπίμως δεν έχει συμπεριληφθεί, καθώς θα αποτελέσει το περιεχόμενο μίας επόμενης μελλοντικής μας μελέτης. Επομένως θα λέγαμε ότι το παρόν έργο λειτουργεί περισσότερο ως ένα εισαγωγικό γύμνασμα πνευματικής μορφής που εισάγει τον αναγνώστη στη διδασκαλία της Chiara Lubich, μίας σύγχρονης μορφής της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, που φέρει μέσα εκφάνσεις της Χριστιανικής μυστικής παράδοσης.

Ταυτόχρονα όμως αυτό που κάνει ιδιαίτερο το παρόν ανά χείρας βιβλίο είναι ότι το εξεταζόμενο θέμα τίθεται υπό την αναλυτική ματιά της Ορθόδοξου εκκλησιαστικής διδασκαλίας και παρουσιάζεται σε αρκετά σημεία σε παράλληλη σχέση με την διδασκαλία της Ορθόδοξου Εκκλησίας. Γι' αυτό και ο απώτερος σκοπός δεν ήταν η συγγραφή ενός βιβλίου πολεμικού ή απολογητικού χαρακτήρα, αλλά ενός κειμένου που σκοπό έχει την κριτική προσέγγιση ενός γνωστού αγνώστου, του δυτικού χριστιανού. Η γνώση της δυτικής θεολογικής Ευρώπης παραμένει μέχρι σήμερα μία τεράστια πρόκληση για τον Χριστιανό της ανατολής, καθώς άλλες φορές αγνοείται ασυνειδήτως, ή άλλες φορές υποβαθμίζεται σκοπί-

μως. Σίγουρα πάντως αποτελεί σχεδιασμό φιλόδοξο η αναζήτηση της συλλογικής Χριστιανικής συνείδησης, καθώς απαιτεί ανασυγκρότηση της προσωπικής μας ταυτότητας, όχι όμως μέσω της ύπαρξης και της λειτουργίας του αντίθετου, αλλά μέσα από τη σύνθεση με τον αντίθετο,¹⁷ ώστε να λάμψει το κοινό, το ενιαίο, σύμφωνα τον κανόνα του Βικεντίου της αρχαίας Εκκλησίας: «*teneamus quod ubique, quod 34imper, quod ab omnibus creditum est*».¹⁸ Το κείμενο δηλαδή έχει σκοπό να οδηγήσει τον αναγνώστη σε μία αναθεώρηση κάποιων προσωπικών θέσεων που είναι δυνατόν να έχουμε για τον έτερο, αλλά ταυτόχρονα επιθυμεί να προξενήσει τη διαδικασία της αυτοκριτικής.

Επιπλέον μέσα από την ενασχόλησή μας με το αντικείμενο αυτό αναδεικνύεται άμεσα και έμμεσα ότι ο Χριστός δεν αποτελεί αντικείμενο, ή αποκλειστικό προνόμιο μίας ορισμένης γεωγραφικής περιο-

¹⁷ Wliefried Hagemann, *Klaus Hemmerle innamorato della Parola di Dio*, εκδ. Città Nuova, Roma 2013, σ. 275: «*E ho pensato che questo può realizzarsi anche tra le diverse Chiese cristiane. Esse devono incontrarsi e ognuna deve far dono all' altra della propria identità*».

¹⁸ Φλωρόφσκυ Γεωργίου, *Αγία Γραφή, Εκκλησία, Παράδοσις*, (μετάφραση Δ. Τσάμη), εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σ.100.

χής του πλανήτη, ή μίας συγκεκριμένης παράδοσης. Ο Θεός – Δημιουργός του σύμπαντος είναι παράλληλα και Θεός – Πατέρας όλου του ανθρωπίνου γένους (εδώ καλόν είναι να μελετήσουμε τη σωτηριολογική διδασκαλία του αγίου Μαξίμου του Ομολογητή και να διαβάσουμε το μνημειώδες έργο του καθηγητή Ι. Καρμίρη *Ορθόδοξη Εκκλησιολογία*). Ομοίως δικαίωμα στην επίκληση του Παρακλήτου μπορούν να κατέχουν όλοι οι Χριστιανοί και πνεύμα υιοθεσίας μπορούν να επικαλούνται όλοι οι άνθρωποι. Ποιοι θα λάβουν την πρόσκληση και αν θα γίνουν δεκτοί στη γιορτινή τράπεζα του Κυρίου αυτό είναι θέμα Άλλου και όχι δικό μας, των ανθρώπων.

SUMMARY

This book is dedicated to the great personality of Chiara Lubich, founder of the Focolare Movement whose first historical steps can be traced back to 1948 in the city of Trento, Italy. Furthermore, this book attempts to bring into light Chiara's teaching on *Jesus Forsaken* as well as on *Spirituality of Unity*.

The Focolare Movement was officially approved by the Catholic Church in 1962 and as of now (2021) is present in 182 nations with more than 2 million members. The aim of the movement is to spread the Gospel, the *Living Word*, at a worldwide level. The passage in John's gospel "*May they all be one*" (Jn. 17,21) is the corner stone of the movement's developmental process promoting *the dialogue of life* and the sense of brotherhood with members of the other Christian Churches, Confessions and Denominations. Without ignoring the concrete problems facing society, Chiara taught the *ideale* of unity and of reconciliation.

Another passage taken from Matthew's gospel "*Where two or three are met in my name, I am there among them*" (Mt. 18, 20) played a pivotal role in the Movement in expressing the spiritual and real presence of

Jesus in the midst of peoples gathered in His name. This text is the basis of unity promoted by the Focolare Movement. Chiara used to say: *“But we must enlarge Christ, make him grow in other members, become like bearers of Fire. Make one of all and in all the One. It is then that we live the life that he gives us, moment by moment, in charity. The basic commandment is brotherly love”*.

Chiara was actually a spiritual figure, a mystic theologian of our century, working as an instrument of the Holy Spirit and acting as a modern evangelist. A hardworking person and optimistic by nature, used to broadcasting radio missions, traveling, preaching and writing continuously to inspire people coming into the movement not only from the Catholic Church, but also from the Lutheran, Reformed, Anglican and Orthodox Churches. She had a vision to fulfil and a God-given mission to accomplish: that of the prevalence of love and peace in the world through the image of the Crucified and Jesus Forsaken.

She had also the talent of giving hope to people and building bridges in order to connect “different banks of the river”. Diversity was not a problem for Chiara’s mindset; on the contrary diversity was the fruit of the individual and/or collegial historical identity of differ-

SUMMARY

ent cultural and religious groups. In other terms diversity is actually the bond of unity between them and for that reason peoples from different Christian Churches or even from different religions and cultures could be active members of the Movement.

Finally it is easy to understand that Chiara had a great impact on the Ecumenical Movement as a whole, since she had identified her life with Jesus' life and additionally she was appointed to a special role in the dialogue between the Orthodox and the Catholic Church in '60s.

Με το παρόν βιβλίο ανοίγεται ένας εσωτερικός, όσο και εξωτερικός διάλογος μέσα από την προοπτική της *Πνευματικότητας της Ενότητας* των Φοκολαρίνων και του ιδεώδους του *Εγκαταλελειμμένου Ιησού* της Chiara Lubich. Ο διάλογος αυτός επιχειρεί να παρουσιάσει με τρόπο συνθετικό και όχι συγκριτικό, τα σύγχρονα δεδομένα της οικουμενικής αναζήτησης του άλλου. Δηλαδή επιδιώκει την αναθεώρηση κάποιων στερεοτύπων και δεδομένων μέσα από τον αναστοχασμό και τη θεμελίωση της δυναμικής της αγάπης για τον πλησίον. Κυρίως δε απευθύνεται σ' όλους εκείνους που πιστεύουν ότι ο παρών κόσμος δημιουργήθηκε για να ζήσει ενωμένος σύμφωνα με την αρχιερατική προσευχή του Κυρίου «*ίνα πάντες έν ώσιν*».

Ο πρωτ. Αυγουστίνος Μπαϊραχτάρης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής του Οικουμενικού Διαλόγου και της Ορθοδόξου Θεολογίας στην ΠΑΕΑ Κρήτης. Γεννημένος στην πόλη της Θεσσαλονίκης το 1977, σπούδασε θεολογία στο Τμήμα Θεολογίας του Α.Π.Θ., ενώ αργότερα, όντας υπότροφος του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας της Ελλάδας, συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στο Ινστιτούτο

Ανωτέρων Μεταπτυχιακών Σπουδών Ορθοδόξου Θεολογίας στο Chambesy, στα πανεπιστήμια του Φριβούργου, της Γενεύης και στο Οικουμενικό Ινστιτούτο του ΠΣΕ στο Bossey. Από το 2009 είναι Διδάκτωρ Θεολογίας του Τμήματος Θεολογίας του Α.Π.Θ. Είναι μέλος της *Societas Oecumenica* και του Κέντρου Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» (CEMES). Έχει δημοσιεύσει τέσσερα βιβλία: *Βάπτισμα και Οικουμενικός Διάλογος* (Π. Πουρναράς), *Λόγος περί Χριστού* (Π. Πουρναράς), *Η επιδίωξη της συνύπαρξης* (Α. Σταμούλη), *Θεολογία και Θρησκευτικός Πλουραλισμός σε ένα σύγχρονο κόσμο* (Α. Σταμούλη), ενώ άρθρα και μελέτες του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και επετηρίδες στην ελληνική, αγγλική, γαλλική και ιταλική γλώσσα. Επίσης έχει συμμετάσχει τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό σε πλήθος συνεδρίων, σεμιναρίων και ημερίδων με αντικείμενα όπως είναι η οικουμενική ενότητα των Χριστιανικών Εκκλησιών ως ζητούμενο και όραμα, η συμμετοχή και η θεολογική συμβολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στο θέμα της εν Χριστώ καταλλαγής, ειρήνης και αγάπης μεταξύ των Χριστιανών, η εκκλησιολογία και χριστολογία της οικουμενικής θεολογίας, η αναθεώρηση της αποστολής της Εκκλησίας σε σχέση με την οικο-θεολογία, η πορεία προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ο θεολογικός διάλογος με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, η διδασκαλία του Λουθήρου και οι εκκλησιολογικές αρχές του Προτεσταντισμού, η θεολογία της απελευθέρωσης, στοιχεία της Ορθοδόξου ανθρωπολογίας, η σχέση θρησκείας και βίας κ.ά.

ISBN: 978-618-204-021-8

